

Bijlage: Titels van producten en links – OUTPUT 2017 - PPS Beter Bodembeheer

WP1a Organische stof

Rapporten

- C. Koopmans. 2018. Soil quality effects of compost and manure in arable cropping - Results from using soil improvers for 17 years in the MAC trial. Rapport nr 2018-001 LbP.

Presentaties

- J.J. de Haan & H. ten Berge. WP1a-2 Organische stof en bemesting. Presentatie PPS Beter Bodembeheer partnerbijeenkomst. Wageningen 16/01/17
- J.J. de Haan. WP1a/2 Organisch stofbeheer en bemesting. Presentatie PPS partnerdag. Wageningen 6/12/17
- J. Bloem, H. ten Berge. Organische inputs voor een hogere N benutting. Presentatie PPS partnerdag. Wageningen 6/12/17
- C. Koopmans Evaluatie proefveld Mest als Kans. Presentatie PPS partnerdag. Wageningen 6/12/17
- C. Koopmans. Bodem, voeding en Gezondheid. Workshop bij Symposium een Gezonde bodem – samen werken aan een toekomstbestendige landbouw. 21-09-2017
- C. Koopmans. Mest en compost: verkenningen in het proefveld Mest als Kans. Presentatie bij Agrifirm. 22-11-2017
- Hein ten Berge. Organische stof en bodemvruchtbaarheid. Presentatie PPS Duurzame Bodem Themadag Beter Bodembeheer 'de diepte in' 6 april 2017, Nijkerk. <http://edepot.wur.nl/413368>
- Peter Kuikman, Jorgen Olesen. Smartsoil samenvatting. Presentatie PPS Duurzame Bodem Themadag Beter Bodembeheer 'de diepte in' 6 april 2017, Nijkerk. <http://edepot.wur.nl/413369>
- Jaap Bloem, Wim Dimmers, Derk van Balen, Joeke Postma. Soil microbes and labile organic matter under reduced tillage. Presentatie en abstract, 93th Meeting of the KNPV working group Soilborne Pathogens and Soil Microbiology 13 April 2017, Wageningen. Gewasbescherming 48, 67-68. <http://www.knpv.org/db/upload/documents/Gewasbescherming/2017gb48nr23.pdf>

Wetenschappelijke publicaties

- Berge, H.F.M. ten; Schroder, J.J. ; Olesen, Jørgen Eivind ; Giraldez Cervera, J.V. (2017). Preserving agricultural soils in the EU. Research for AGRI Committee. Brussels: European Parliament 135p. [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/601973/IPOL_STU\(2017\)601973_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/601973/IPOL_STU(2017)601973_EN.pdf)
- Bos, Jules F.F.P. ; Berge, Hein F.M. ten; Verhagen, Jan ; Ittersum, Martin K. van, 2017. Trade-offs in soil fertility management on arable farms. Agricultural Systems 157 . - p. 292 - 302.
- D'Hose, T., L. Molendijk, L. Van Vooren, W. van den Berg, H. Hoek, W. Runia, F.K. van Evert, H.F.M. ten Berge, A. Spiegel, T. Sandèn, C. Grignani, G. Ruyschaert, 2018. Responses of soil biota to non-inversion tillage and organic amendments: An analysis on European multiyear field experiments. Pedobiologia - Journal of Soil Ecology 66, 18-28.
- Hijbeek, R. ; Berge, H.F.M. ten; Whitmore, A.P. ; Barkusky, D. ; Schroder, J.J. ; Ittersum, M.K. van , 2018. Nitrogen fertiliser replacement values for organic amendments appear to increase with N application rates. Nutrient Cycling in Agroecosystems 110 (1). - p. 105 - 115.
- Hijbeek, R. ; Ittersum, M.K. van; Berge, H.F.M. Ten; Gort, G. ; Spiegel, H. ; Whitmore, A.P., 2017. Do organic inputs matter ? A meta-analysis of additional yield effects for arable crops in Europe. Plant and Soil 411 (1). - p. 293 - 303.
- Hijbeek, R. 2017. On the role of soil organic matter for crop production in European arable farming. PhD thesis, Wageningen University. Promotor M.K. van Ittersum, co-promotor H.F.M. ten Berge. 211 p. <http://edepot.wur.nl/421022>
- Leite, Márcio F.A. ; Pan, Yao ; Bloem, Jaap ; Berge, Hein ten; Kuramae Izioka, Ayumi, 2017. Organic nitrogen rearranges both structure and activity of the soil-borne microbial seedbank. Scientific Reports 7.
- Turpin, N., ten Berge, H., Grignani, C., Guzmán, G., Vanderlinden, K., Steinmann, H.-H., Siebielec, G., Spiegel, A., Perret, E., Ruyschaert, G., Laguna, A., Giráldez, J.V., Werner, M., Raschke, I.,

- Zavattaro, L., Costamagna, C., Schlatter, N., Berthold, H., Sandén, T., Baumgarten, A., 2017. An assessment of policies affecting Sustainable Soil Management in Europe and selected member states. *Land Use Policy*, 66, pp. 241-249. DOI: 10.1016/j.landusepol.2017.04.001
- Zavattaro, Laura ; Bechini, Luca ; Grignani, Carlo ; Evert, Frits K. van; Mallast, Janine ; Spiegel, Heide ; Sandén, Taru ; Pecio, Alicja ; Giráldez Cervera, Juan Vicente ; Guzmán, Gema ; Vanderlinden, Karl ; Hose, Tommy D'; Ruyschaert, Greet ; Berge, Hein F.M. ten, 2017. Agronomic effects of bovine manure : A review of long-term European field experiments. *European Journal of Agronomy* 90 . - p. 127 - 138.
  - Hijbeek, R., A.A. Pronk, M.K. van Ittersum, H.F.M. ten Berge, J. Bitttebier, A. Verhagen, 2018. What drives farmers to increase soil organic matter? Insights from the Netherlands. *Soil Use and Management*. DOI: 10.1111/sum.12401. Published online <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/sum.12401/pdf>. 15p.

WP1b Sturen op mestkwaliteit

Rapport

- Rapport in oprichting met titel: "De maat van mest". Het concept rapport "De maat van mest" is bediscussieerd met de begeleidingscommissie. De uitgangspunten voor scenarioberekeningen zijn hierdoor aangepast. Er zijn nieuwe berekeningen gemaakt en het rapport zal in 2018 afgerond worden. Het rapport is een samenwerking tussen kennis uit dit project en project KB 21 Interactie akkerbouw en veehouderij.

Presentatie

- Dijk van, W., Boer de, H., Galama, P. Presentatie en discussie over scenarioberekeningen en meten van kwaliteit OS voor partners (LTO, Cropsolutions, Cumela, Forfarmers, Studieclub Morgen, Veldleeuwerik, Eurofins, ZuivelNL)

WP2 Gebalanceerde bemesting

- Jaap Schröder. Equivalente Maatregelen en KringloopWijzer Akkerbouw. Presentatie Themamiddag Bemesting Akkerbouw CBAV. Putten. 30/11/2017. https://www.handboekbodemenbemesting.nl/upload_mm/4/9/a/bceb5270-22eb-451e-bdcc-e9ca139dde42_Workshop%201%20Presentatie%20Jaap%20Schroder%20Kringloopwijzer%20Akkerbouw.pdf
- Akkerbouw maakt werk van KringloopWijzer. Boerderij 7 dec 2017.
- Prototype Kringloopwijzer Akkerbouw klaar voor test. Nieuwe Oogst 5 dec 2017.
- Romke Postma, Willem van Geel & Janjo de Haan. 2017. Ontwikkeling nieuwe systematiek voor opstellen N-bemestingsrichtlijnen. Nutriënt Management Instituut. Wageningen. Rapport 1640.
- Romke Postma, Willem van Geel & Janjo de Haan. Stikstofbemestingsadviezen: zijn ze nog actueel en wat zou moeten veranderen? Presentatie Themamiddag Bemesting Akkerbouw CBAV. Putten. 30/11/2017. https://www.handboekbodemenbemesting.nl/upload_mm/5/0/3/0597acd3-f601-47e9-b39b-2f66c16bfdcf_Workshop%204%20Romke%20Postma%20Stikstofbemestingsadviezen.pdf
- Romke Postma, Willem van Geel & Janjo de Haan. Naar een nieuwe systematiek voor N-bemestingsadviezen als basis voor precisiebemesting. Presentatie Themamiddag Bemesting Akkerbouw CBAV. Nijkerk. 2/2/2017. https://www.handboekbodemenbemesting.nl/upload_mm/e/8/e/a7afc795-f88a-4e1d-9be2-30e4ffd43255_07%20Presentatie%20N_bemestingsadviezen_Postma.pdf
- Erik Colenbrander. Bemestingsadvies wordt veel preciezer, Balansmethode moet Nmin-advies gaan vervangen. *Akkermagazine* maart 2017. <http://edepot.wur.nl/412143>
- J.J. de Haan, R. Postma. From general N-recommendations to N-recommendations in precision farming. Presentatie EUVRIN workshop Fertilization & Irrigation. Almeria 11/05/17.
- B.G.H. Timmermans. Phosphorus research in practice. Wetenschappelijke uitwisseling onderzoekscentrum Jülich. 15 maart 2017, Jülich, Duitsland.

WP3 Nuttig bodemleven en beheersing bodempathogenen

Wetenschappelijke publicatie

- R Gómez Expósito, I de Bruijn, J Postma and JM Raaijmakers (2017). Current insights into the role of rhizosphere bacteria in disease suppressive soils. *Frontiers in Microbiology* 8: 2529.
<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmicb.2017.02529/full>

Vakbladartikelen/webberichten

- R. Gomez Exposito, J. Postma, I. de Bruijn and J.M. Raaijmakers, 2017. Microbioom-analyses zorgen voor nieuwe inzichten in de microbiële populaties van Rhizoctonia-ziektewerende gronden. *Gewasbescherming* 48(1):24.
[http://www.knpv.org/db/upload/documents/Gewasbescherming/2017gb48nr1\(2\).pdf](http://www.knpv.org/db/upload/documents/Gewasbescherming/2017gb48nr1(2).pdf)
- G. van Os en J. Postma, 2017. Werkgroep Bodempathogenen en bodemmicrobiologie. *Gewasbescherming* 48(1): 17.
[http://www.knpv.org/db/upload/documents/Gewasbescherming/2017gb48nr1\(2\).pdf](http://www.knpv.org/db/upload/documents/Gewasbescherming/2017gb48nr1(2).pdf)
- Maatregelen voor gezondere bodem. Bericht website Beter Bodembeheer, 29-5-2017
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Maatregelen-voor-gezondere-bodem.htm>
- J. Postma en R. van der Maas, 2017. Ziektewerende eigenschappen van organisch materiaal en bodemleven aantoonbaar. Bericht website Beter Bodembeheer, 1-6-2017
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Ziektewerende-eigenschappen-van-organisch-materiaal-en-bodemleven-aantoonbaar.htm>
- Postma J. & Visser J. (Johnny), 2017. Grond ontsmetten met behoud van bodemweerbaarheid, kan dat? Bericht website Beter Bodembeheer 29-12-2017.
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Grond-ontsmetten-met-behoud-van-bodemweerbaarheid-kan-dat.htm>
- Korthals, G.W., Berg, W. van den, Molendijk, L.P.G., Visser, J.H.M., 2017. Management strategies to manipulate soil biodiversity and disease suppressiveness. *Gewasbescherming* 48 (1). - p. 25
<http://edepot.wur.nl/416466>
- L. Molendijk, 2017. Moedermoord in de bodem. Bericht + YouTube. Website beter Bodembeheer 3-2-2017 <https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Moedermoord-in-de-bodem.htm>

Presentaties

- Postma, J, 2017. De bodem leeft! Hoe draagt bodemleven bij aan een weerbare bodem bij de teelt van gewassen? Biobeurs 19-1-2017, Zwolle, 150 p. (lezing) <http://edepot.wur.nl/404951>
- J. Postma, 2017. Bodembiodiversiteit – de onzichtbare hulp troepen van de boer; Effect van bodemleven op het verhogen van ziektevering. Bodem kennisdag, 6-4-2017, Nijkerk
- J. Postma, 2017. Disease suppressive soil: theory and practice – Influence of soil management on disease suppressiveness in agricultural systems. PSI students, 12-6-2017, Wageningen.
- J. Postma, 2017. Disease management and suppressive soils. College Conservation Agriculture, 26-6-2017, Wageningen
- J. Postma, et al. 2017. Sturen op bodemweerbaarheid door toediening van organische reststromen. Flower Science meets Topsector T&U, 7-9-2017, Sassenheim.
http://www.flowerscience.nl/downloads/509_Presentatie_PPS_reststromen.pdf
- J. Postma en M. Schilder, 2017. Effecten van grondbehandelingen op weerbaarheid tegen schimmels. KNPV werkgroep Nematologie, 17-11-2017, Lelystad.
- Matthijs van Dijk, Leendert Molendijk, Johnny Visser, 2017. Biotoeft ziektevering M. hapla-sla & Ontwikkeling biotoeft P. penetrans-sla. KNPV werkgroep Nematologie, 17-11-2017, Lelystad.

WP4 Genotype-bodem interacties, gewas en raskeuze in tijd en ruimte

- Sukkel, W., 2017. De bodem voedt de plant en de plant voedt de bodem. Lezing Biobeurs. Zwolle 19-01-2017 Ca 60 personen
- Sukkel, W., 2017. Plantenwortels, onbekend maakt onbemind. Lezing groep Focus on farming. Lelystad 31-05-2017. Ca 25 personen.

WP5 Bodemconserverende grondbewerking

Vakbladartikelen/webberichten

- D. van Balen, 2017. Effecten van grondbewerking. Bericht beter Bodembeheer 31-1-2017
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Effecten-van-grondbewerking.htm>
- D. van Balen, 2017. Minder grondbewerking beter voor bodemleven en stikstofvoorraad. Website Beter bodembeheer 23-5-2017
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Minder-grondbewerking-beter-voor-bodemleven-en-stikstofvoorraad.htm>
- Jaap Bloem, Wim Dimmers, Derk van Balen, Joeke Postma. Soil microbes and labile organic matter under reduced tillage. Presentatie en abstract, 93th Meeting of the KNPV working group Soilborne Pathogens and Soil Microbiology 13 April 2017, Wageningen. Gewasbescherming 48, 67-68.
<http://www.knpv.org/db/upload/documents/Gewasbescherming/2017gb48nr23.pdf>
- Derk van Balen, Wiepie Haagsma, Wijnand Sukkel, Jaap Bloem. Gereduceerde grondbewerking heeft potentie! Tussenstand na 8 jaar onderzoek. Presentatie PPS Duurzame Bodem Themadag Beter Bodembeheer 'de diepte in' 6 april 2017, Nijkerk. <http://edepot.wur.nl/413370>
- Aanpassing factsheets biologische gewassen 21 juni
- Artikel Ekoland, De effecten van gereduceerde grondbewerking, Mei
- Artikel Nieuwe Oogst, ploegen versus gereduceerde grondbewerking, 1 juni
- Artikel Boerderij, Gereduceerde grondbewerking, 1 Juli

Presentaties/workshops

- Workshop gereduceerde grondbewerking Biobeurs 18 januari Zwolle
- Veldpresentatie Biologische Velddag 21 Juni Lelystad
- Presentatie NVTL dag 8 Maart Wageningen
- Presentatie PPS bodemdag 6 April Lunteren
- Veldexcursie Course Agriculture in Transition 11 April Lelystad
- Veldexcursie Stichting Veldleeuwerik 12 Juni Lelystad
- Veldexcursie akkerbouwstudiegroep Voorne Putten 28 juni Lelystad
- Veldexcursie WUR studenten Conservation Agriculture 29 juli lelystad
- Veldexcursie studiegroep uit Argentinië 20 juli Lelystad
- Veldpresentatie IRS dag 31 September Westmaas
- Veldexcursie Wageningen Potato Centre 20 September Lelystad
- Klankbordgroepbijeenkomst oktober Lelystad

WP6 Ondergrondverdichting

Wetenschappelijke publicatie

- D.J. Brus and J.J.H. van den Akker, 2018. How serious a problem is subsoil compaction in the Netherlands? A survey based on probability sampling. SOIL 4: 37-45.
<https://doi.org/10.5194/soil-4-37-2018>; <https://www.soil-journal.net/4/37/2018/>
- Rogger, M., M. Agnoletti, A. Alaoui, J. C. Bathurst, G. Bodner, M. Borga, V. Chaplot, F. Gallart, G. Glatzel, J. Hall, J. Holden, L. Holko, R. Horn, A. Kiss, S. Kohnová, G. Leitingner, B. Lennartz, J. Parajka, R. Perdigão, S. Peth, L. Plavcová, J. N. Quinton, M. Robinson, J. L. Salinas, A. Santoro, J. Szolgay, S. Tron, J. J. H. van den Akker, A. Viglione, and G. Blöschl, 2017. Land use change impacts on floods at the catchment scale: Challenges and opportunities for future research, Water Resour. Res., 53, doi:10.1002/2017WR020723.

Vakbladartikelen/webberichten

- D. van Balen, 2017. Ondergrondverdichting moordend. Bericht beter Bodembeheer 18-5-2017
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Ondergrondverdichting-moordend.htm>
- Proeflocatie Agro As de Peel ingezaaid. Nieuwe Oogst 19-5-2018
<https://www.nieuweoogst.nu/nieuws/2017/05/19/proeflocatie-agro-as-de-peel-ingezaaid>

- Sorghum als alternatief voor snijmais. Nieuwe Oogst 22-9-2017
<https://www.nieuweoogst.nu/nieuws/2017/09/22/sorghum-als-alternatief-voor-snijmais>
- J. van den Akker, 2017. Bodemverdichting voorkom je onder de grond, Grondig: vakblad voor de cumelasector. 36-37, 2017-05-02, T. van der Stok, <http://edepot.wur.nl/414399>
- Sorghum als alternatief voor snijmais (proef in Brabant). (YouTube)
<https://www.youtube.com/watch?v=VKCaO3aA8es>

Presentaties/worshops

- J. van den Akker, 2017. Ondergrondverdichting doorgrond: kosten en baten, wat doet klimaatverandering, oorzaak droogte en natschade. Inspiratiemiddag Bodem, met themasessies rond het thema "De bodem is de basis", CUMELA Nederland 28-3-2017, Harderwijk.
<https://www.cumela.nl/agrarisch-loonwerk-bodemgebruik-bodemgebruik/kom-naar-de-inspiratiemiddag-bodem>
- J.J.H. van den Akker et al., 2017. Bodemverdichting, een sluipend probleem. Themadag 6 april 2017, Beter Bodembeheer - de diepte in! <http://edepot.wur.nl/413366>
- J.J.H. van den Akker, 30 januari 2017. Presentatie 'Bodemverdichting en Niet Kerende Grondbewerking', VVB Texel, Den Burg (Texel)
- J.J.H. van den Akker, 14 april 2017. Presentatie 'Ondergrondverdichting' en discussie met studenten Aeres Hogeschool Dronten op 14 april 2017 bij Zuidberg (rupsfabrikant) in Ens
- J.J.H. van den Akker, 18 mei 2017. Introductie sorghumproef in het kader van opening Proeflocatie AgroAs De Peel te Landerd
- J.J.H. van den Akker, 1 december 2017. College 'Soil Compaction', Lecture 6 SLM20306: Land and Water Engineering 2017, Wageningen University, Wageningen.

WP7 Ondergrondse en bovengrondse interacties: Weerbare productiesystemen

Vakbladartikelen/webberichten

- D. van Apeldoorn, W. Rossing, G. Oomen, 2017. Strokenteelt klaar voor de praktijk'. Mei 2017, Ekoland. <http://edepot.wur.nl/420314>
- J. Beekman, 2017. 'Minder ziekten en hogere opbrengsten'. 13 september 2017, Boerderij achtergrond Akkerbouw. <http://www.boerderij.nl/Akkerbouw/Achtergrond/2017/9/Minder-ziekten-en-hogere-opbrengsten-182729E/>
- M. de Boo, 2017. 'Gewassen mengen werkt beter'. 14 juni 2017, Wageningen WORLD.
https://issuu.com/wageningenur/docs/ww2017_02_nl/39

Film

- 'Strokenteelt van ERF' 3 augustus 2017, RTL 4 *Foodmakers*.
<https://www.erfbv.nl/nl/actueel/22/strokenteelt-van-erf-in-foodmakers> of
<https://www.facebook.com/foodmakerstv/videos/1945298659015554/>

Presentatie

- D. van Apeldoorn, W. Sukkel, W. Rossing, 2017. 'Strokenteelt: Strookt het wel met de praktijk?'. 19 januari 2017, Bio Beurs, Zwolle. <http://edepot.wur.nl/405825>

WP8 Meten van Bodemkwaliteit en Ecosysteemdiensten

Wetenschappelijke publicatie

- Else K, Buneman, Sukkel, W, et al, 2018 Soil quality – A critical review. Soil Biology and Biochemistry Volume 120, May 2018, Pages 105–125
- Abdallah Alaoui, W. Sukkel et al, , 2017. Impacts of agricultural management practices on soil quality in Europe and China – an assessment within the framework of the EU iSQAPER project Geophysical Research Abstracts. Vol. 19, EGU2017-18593, 2017, EGU General Assembly 2017

Presentatie

- J.J. de Haan, Arno Peekel, Peter Baltus. WP8 Meten van bodemkwaliteit en ecosysteemdiensten, WP9 Bodemkwaliteitsplan. Presentatie PPS Beter Bodembeheer partnerbijeenkomst. Wageningen 16/01/17

WP9 Bodemkwaliteitsplan

- Leo Tolhuijsen. Wie komt nog met vuile knieën van de trekker? Interview met Leendert Molendijk. Boerderij 103 no.9 28 november 2017. A8-A10.

Presentaties

- Leendert Molendijk. Een bodem om op te (ver)bouwen. Presentatie Boerderij congres Grond om te boeren. 12 december 2017. Gelredome Arnhem.

WP10 Communicatie algemeen

Presentaties

- Postma, J., 2017. The value of CSE in relation to applied projects in PPS-bodem. Science meets Practice in Soil Ecology, CSE, 1-6-2017, Wageningen
- J. de Haan, J. Postma, W. Sukkel, 2017. Duurzaam bodemmanagement in de landbouw. AgriFoodTop Symposium 7-6-2017. <http://topsectoragrifood.nl/nieuws/7-juni-agrifoodtop-symposium/>
- Sukkel, W. , 2017. Bodembeheer en loonwerk. Lezing loonwerkstudieclub Kempen. Weert. 16-01-2017. Ca 40 personen
- Sukkel, W & Joeke Postma. Presentatie resultaten PPS Duurzame Bodem. Roadmap commissie TKI. Wageningen 1-02-2017
- Sukkel, W. , 2017. Is our agricultural soil Future Proof, Options for action. Lezing businesspartners and researchers. Meeting soil and organic matter organized by the Dutch embassy in Budapest. Budapest. 09-03-2017. Ca 100 personen
- Sukkel, W. , 2017. Resilient farming systems and soil. Lezing voor Resilience seminar. Wageningen 12-04-2017. Ca 40 personen
- Sukkel, W. , 2017. Nutriënten en organische stof. Lezing voor Nutriënten Platform. Doetinchem 7-09-2017. Ca 60 personen
- Sukkel, W. , 2017. The economic value of soil. Lezing voor Chinese nutriënten producent Stanley. Wageningen 6-09-2017. Ca 25 personen
- Sukkel, W. , 2017. Waarom Biologische landbouw. Lezing over biologische landbouw bodem en biodiversiteit. Bionext bijeenkomst voor provinciale en gemeentelijke overheden. Utrecht. 5-10-2016. Ca 60 personen
- Sukkel, W. , 2017. Levende Landbouw. Lezing over verbinding techniek en uitdagingen voor nieuwe landbouwsystemen. Venlo 8-12-2017. Blue engineering. Ca 60 personen.
- J.J. de Haan. Organische stof, de kern van bodemkwaliteit voor de aardappel. Presentatie voor Wageningen Potato Centre. Lelystad 20/09/17
- J.J. de Haan. Bodembeheer, ook uw verantwoordelijkheid! Presentatie Ketentafel bodem ZLTO/Topsector A&F. Den Bosch. 13/09/17 <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/431676>
- J.J. de Haan & W. Sukkel. Bodem en boer als sleutel voor een duurzaam watersysteem. Presentatie voor Waterschap Vallei en Veluwe. Lelystad 09/03/17
- J.J. de Haan, Arno Peekel, Peter Baltus. Communicatie in de PPS Beter Bodembeheer. Ook u als partner hebt hierin een rol! Presentatie PPS Beter Bodembeheer partnerbijeenkomst. Wageningen 16/01/17
- J.J. de Haan. Communicatie in de PPS Beter Bodembeheer. Presentatie PPS partnerdag. Wageningen 6/12/17
- J.J. de Haan. Maximale opbrengst, optimale bemesting en de huidige wetgeving, gaat dat lukken? Presentatie Agrarische informatieavond. Herkingen. 18/12/17. <http://edepot.wur.nl/431862>
- J.J. de Haan. Resultaten PPS Beter Bodembeheer. Presentatie voor Agrometius. Lelystad 15/06/17

Symposia en themamiddagen

- Biobeurs 2017, Stand + bijdrage aan diverse workshops, 18-19 januari, Zwolle.
- J.J. de Haan, H. Brinks, M. Schoutsen. Themadag bemesting akkerbouw. Symposium. De Schakel Nijkerk 2/02/17. <https://www.handboekbodemembemesting.nl/nl/show/Themadag-Bemesting-Akkerbouw-geeft-veel-nieuwe-kennis-.htm>

- M. Schoutsen, J. Postma, O. de Hoop, W. Sukkel, J. de Haan. Themadag 'Beter Bodembeheer de diepte in'. Symposium. De Schakel, Nijkerk. 06/04/17 (150 deelnemers)
<http://library.wur.nl/WebQuery/edepot/413357>
- J.J. de Haan, H. Brinks Themamiddag bemesting CBAV. Symposium. de Aker, Putten. 30/11/17
<https://www.handboekbodemenbemesting.nl/nl/handboekbodemenbemesting/-Themadag-Bemesting-Akkerbouw-optimaal-bemesten-binnen-nieuwe-mestbeleid.htm>
- Maureen Schoutsen, Joeke Postma, Janjo de Haan, Wijnand Sukkel, 2017. Partnerdag voor PPS Beter Bodembeheer, 6-12-2017, Wageningen. Onderzoekers en partners van de PPS.
- Biovelddag 2017 23 juni, Lelystad

Trainingen

- J.J. de Haan, Willem van Geel en Wiepie Haagsma. Training bodem Agrometius. Presentatie Training Agrometius. Lelystad 15/06/17

Web- en Nieuwsberichten

- Website BeterBodembeheer.nl met 26 berichten
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/Nieuws.htm?f9299005=0>
- W. Sukkel & J Postma: Gewassen en bodemleven beïnvloedden de bodemkwaliteit. (bericht Website Beter Bodembeheer) 26-1-2017.
<http://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Gewassen-en-bodemleven-beïnvloedden-de-bodemkwaliteit.htm>
- W. Sukkel & J Postma: Gewassen en bodemleven beïnvloedden de bodemkwaliteit. Bericht Biojournaal <http://www.biojournaal.nl/artikel/24900/Gewassen-en-bodemleven-beïnvloeden-de-bodemkwaliteit-31-1-2017>
- Aankondiging bijeenkomst 'Beter Bodembeheer de diepte in' op website Beter Bodembeheer, 24-2-2017. <https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Beter-bodembeheer-de-diepte-in-Themadag-op-6-april-2017.htm>
- W. Sukkel: Duurzamer Bodembeheer alleen mogelijk door samenwerking van alle partijen. Bericht website Beter Bodembeheer, 7-4-2017.
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Duurzamer-BodemBeheer-alleen-mogelijk-door-samenwerking-van-alle-partijen.htm>
  - Bericht in Groente en Fruit, Nieuwe oogst, en andere websites:
  - <http://www.boerderij.nl/Home/Agenda/2017/4/Beter-bodembeheer---de-diepte-in/>
  - <https://www.lltb.nl/nieuwsberichten/website/2017/03/themadag-beter-bodembeheer-de-diepte-in>
  - <http://scan-collectieven.nl/external?url=http://www.landbouwagenda.nl/action/event/16044>
- Duurzaam Bodembeheer alleen mogelijk door samenwerking van alle partijen. Gewasbescherming 48(2/3):89. <http://www.knpv.org/db/upload/documents/Gewasbescherming/2017qb48nr23.pdf>
- Wijnand Sukkel, Joeke Postma, Janjo J de Haan, 2017. PPS Beter bodembeheer: Bodem als basis voor duurzame voedselproductie. Bericht website Beter Bodembeheer 25-12-2017.
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/PPS-Beter-bodembeheer-Bodem-als-basis-voor-duurzame-voedselproductie.htm>
- 15 berichten Handboek Bodem en Bemesting
(<https://www.handboekbodemenbemesting.nl/nl/handboekbodemenbemesting/Nieuws.htm?f7593602=0>)

Bodemkwaliteit op zand

Rapporten

- Haan, J.J. de, M. Wesselink, W. van Dijk, H.A.G. Verstegen, W.C.A. van Geel, W. van den Berg. 2017. *Effect van organische stofbeheer op opbrengst, bodemkwaliteit en stikstofverliezen op een zuidelijke zandgrond. Resultaten van de gangbare bedrijfssystemen van het project Bodemkwaliteit op zand in de periode 2011-2016.* Wageningen Research, Rapport WPR-754. 108 blz.; 31 fig.; 45 tab.; 51 ref.

- Haan, Janjo de, Marie Wesselink, Wim van Dijk, Harry Verstegen, Willem van Geel, Wim van den Berg, 2017. Biologisch teelt op zuidelijke zandgronden: opbrengst, bemesting, bodemkwaliteit en stikstofverliezen; Resultaten van het biologische bedrijfssysteem van het project Bodemkwaliteit op zand in de periode 2000-2016. Wageningen Research, Rapport WPR-755. 100 blz.; 27 fig.; 37 tab.; 47 ref.

Presentaties en excursies

- J.J. de Haan, M. Wesselink. Bodemkwaliteit op zand. Veldpresentatie Landelijke Preidag. Vredepeel 12/10/17
- J.J. de Haan M. Kroonen. Soil Quality on Sandy Soils. Presentatie/Excursie DG Environment EC + Min EZ. Vredepeel 6/10/17
- J.J. de Haan, H.A.G. Verstegen, M. Kroonen. Bodemkwaliteit op zand. Presentatie/Excursie Begeleidingscommissie Bodem. Vredepeel 12/09/17
- J.J. de Haan, H.A.G. Verstegen, M. Wesselink. Soil Quality on Sandy Soils. Presentatie/Excursie Stanley. Vredepeel 5/09/17
- J.J. de Haan. Bodemkwaliteit op zand. Presentatie Vakgroep Vollegrondsgroente ZLTO. Den Bosch 1/06/17
- J.J. de Haan. FERTILISATION, ROTATION AND THE USE OF ORGANIC MATERIALS, Introductory and first presentation fifth scientific session. Presentatie EUVRIN workshop Fertilization & Irrigation. Almeria, Spanje 12/05/17
- J.J. de Haan, H.A.G. Verstegen, M. Kroonen, M. Wesselink. Bodemkwaliteit op zand. Presentatie/Excursie Ministerie van EZ. Vredepeel 21/04/17
- J.J. de Haan, R. Melis, H. Verstegen. Pilot nitraatmetingen grondwater prei 2017. Presentatie Telersbijeenkomst. Vredepeel 14/03/17. <http://docplayer.nl/61663343-Pilot-nitraatmetingen-grondwater-prei-vredepeel-14-maart-2017-janjo-de-haan-harry-verstegen-wpr-robin-van-melis-has.html>
- J.J. de Haan, H. Verstegen. Bodemkwaliteit op zand, Activiteiten en resultaten 2016. Presentatie Begeleidingscommissie Bodem. Vredepeel 21/02/17
- J.J. de Haan, M. Kroonen. Soil Quality on Sandy Soils. Presentatie/Excursie Bezoek Turkse delegatie nitraatrichtlijn. Vredepeel 9/11/17
- J.J. de Haan, H. Verstegen. Bodemkwaliteit op zand 2011-2016, Resultaten gangbare en biologische bedrijfssystemen rond opbrengsten, bodemkwaliteit, bemesting en uitspoeling. Presentatie Begeleidingscommissie Bodem Vredepeel 13/12/17
- J.J. de Haan, M. Wesselink, H. Verstegen. Bodemkwaliteit op zand 2011-2016, Resultaten gangbare en biologische bedrijfssystemen rond opbrengsten, bodemkwaliteit, bemesting en uitspoeling. Presentatie Themamiddag Bemesting Akkerbouw CBAV. Putten 30/11/17 https://www.handboekbodemenbemesting.nl/upload_mm/5/2/c/1d175d8f-98b4-476a-b9eb-a7973ac3ce59_Workshop%20%20Janjo%20de%20Haan%20Bodemkwaliteit%20op%20zand.pdf
- Marc Kroonen, Harry Verstegen, Brigitte Kroonen. Diverse excursies op WUR-proeflocatie Vredepeel met aandacht voor Bodemkwaliteit op zand.

Vakbladartikel

- Stan Verstegen, Janjo de Haan, John Verhoeven. Prei telen zonder residu mogelijk. Artikel Groente+Fruit 8/12/17

Bodemkwaliteit Veenkoloniën

Presentaties en excursies

- J.J. de Haan, Paulien van Asperen, Johnny Visser, Gerard Hoekzema en Harm Jan Russchen. Bodemkwaliteit Veenkoloniën 2016, Begeleidingscommissie. Presentatie 31/01/17
- Ham Jan Russchen, Johan Specken en Gerard Hoekzema, VVB lezingserie met resultaten uit Bodemkwaliteit Veenkoloniën waarbij in ca 15 bijeenkomsten ca 250 ondernemers bereikt worden.

- Excursies vanuit de proefboerderij voor telers en andere partijen waarbij de proef Bodemkwaliteit Veenkoloniën als kapstok wordt genomen om de Veenkoloniale problematiek uit te leggen
- Excursies vanuit de proefboerderij voor telers en andere partijen waarbij de proef Bodemkwaliteit Veenkolonien als kapstok wordt genomen om de Veenkoloniale problematiek uit te leggen:
  - Regelmatig met AOC-leerlingen. 30 per keer
  - VVB en studiegroepen: 15 keer; totaal ruim 300 personen
  - 3 x Emsland group, duitse telers: 220 personen
  - Nuffield scholars buitenlandse telers 20 personen
  - Diverse rondgangen met (semi)overheden en onderwijs
- Johnny Visser, Presentatie "Groenbemesters, zaaitijden en opbrengst", 1 december 2017, Themaachtend "Vergroening in de praktijk", 80 aanwezigen, Valthermond.
<http://docplayer.nl/69803793-Groenbemesters-zaaitijden-en-opbrengst.html>

Nieuwsberichten

- J.J. de Haan. Steenmeel-effecten op akkerbouwproductie wetenschappelijk nog onvoldoende aangetoond. Nieuwsbericht Akkerbouwactueel.nl. 12/05/17
<https://www.akkerbouwactueel.nl/nieuwsartikel/2017/-steenmeel-effecten-op-akkerbouwproductie-wetenschappelijk-nog-onvoldoende-aangetoond-/b24g18c30o1687/>
- Han Reindsen (J.J. de Haan/P van Asperen/J Visser). Afrikaantje verbetert rendement zetmeelteelt. Nieuwsbericht nieuweoogst.nl. 8/02/17
<https://www.nieuweoogst.nu/nieuws/2017/02/08/afrikaantje-verbetert-rendement-zetmeelteelt>
- Han Reindsen, Afrikaantje is Veenkoloniale bodemdokter, Nieuwe Oogst, 6/12/17
<https://www.nieuweoogst.nu/nieuws/2017/12/06/afrikaantje-is-veenkoloniale-bodemdokter>
- Johnny Visser, Tagetes Patula meest gebruikte groenbemester in Veenkoloniën? Nieuwsbericht op BeterBodemBeheer, 11 december 2017.
<https://www.beterbodembeheer.nl/nl/beterbodembeheer/show/Tagetes-Patula-meest-gebruikte-groenbemester-in-Veenkolonien.htm>

Rapporten

- H.J. Russchen & J.J. de Haan. Monitoring steenmeelstroken in de Veenkoloniën, Verslag van het effect van steenmeel op de gewasgroei, opbrengst en kwaliteit van zetmeelaardappelen en suikerbieten in 2016. Wageningen University & Research. Rapport 733.
https://www.akkerbouwactueel.nl/content/data/Verslag_monitoring_steenmeel_21_april_definitief.pdf

BDGZ Bodemgezondheidproef op zand

Wetenschappelijke publicatie

- M. Lupatini, G.W. Korthals, e.a. Soil Microbiome Is More Heterogeneous in Organic Than in Conventional Farming System. Front. Microbiol., 04 January 2017

Presentaties/bijeenkomsten

- G.W. Korthals e.a. Maatregelen en meetmethoden bodemkwaliteit, Bodemgezondheid binnen bedrijfssystemen. Onderzoekersbijeenkomst, 8-6-2017, Vredepeel.
- J.H.M. Visser & L.P.G. Molendijk. Bodemgezondheidproef, vernieuwde opzet. Onderzoekersbijeenkomst, 8-6-2017, Vredepeel.

BASIS zie WP5